

Markkinoiden ja kilpailun tila Suomessa

Pääjohtaja Kirsi Leivo
Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV)

Toimivat markkinat keskeistä tuottavuudelle

- Suomen kotimarkkinat ovat kansainvälisesti verrattuna melko keskittyneet ja heikosti kilpaillut.
- Kilpailun vähäisyys ja markkinoiden keskittyneisyys heikentävät tuottavuutta, supistavat yksityisten yritysten panostuksia tutkimus- ja kehitystoimintaan ja vähentävät innovaatioita.
- Kilpailupolitiikan vahvistamisella onkin syytä olla hyvin keskeinen rooli etsittäessä tuottavuutta parantavia ja yksityisiä tutkimus- ja kehityspanostuksia lisääviä politiikkatoimenpiteitä Suomessa.
- Kuluttajapolitiikan vahvistaminen edistää kuluttajien luottamusta markkinoiden toimintaan.
- Hyvin toimiva kilpailu, kuluttajien suojaaminen sopimattomilta menettelytavoilta ja julkisten hankintojen tehokkaampi kilpailuttaminen parantavat kuluttajien hyvinvointia ja säästävät julkisia varoja.

Miten markkinat saadaan toimimaan tehokkaammin?

Edistetään markkinoiden toimivuutta tietopohjaisesti

- Kilpailun vähäisyys voi johtua kilpailun edellytyksiä haittaavasta sääntelystä tai markkinoiden rakenteesta.
- Näiden ongelmien korjaamiseksi KKV tuottaa tutkimukseen perustuvia parannusehdotuksia.
- Kilpailu- ja kuluttajaviranomaisen yhteydessä toimivien selvityksikköjen vaikuttavuudesta on saatu hyviä kokemuksia muissa maissa.
- Monissa maissa huoli kilpailun esteistä, joihin ei kilpailulailla voida puuttua, on johtanut nk. market investigation-työkalun rakentamiseen.
- Vuonna 2019 perustettuun KKV:n vaikutusarviointiyksikköön on kertymässä ainutlaatuinen osaamiskeskittymä vaativien analyysien tekemiseen isoilla datamassoilla.
- Vaikutusarviointiyksikkö tekee korkeatasoista kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta markkinoiden toimivuuden edistämiseksi (esim. apteekit, raideliikenne, rahapelit, alkoholi, taksit, sähkömarkkinat, elintarvikemarkkinat, puhelinmyynti).
- Tämän eri ministeriöitä ja poliittisia päätöksentekijöitä palvelevan yksikön resursoinnin vahvistaminen (1,5 milj.) olisi hyödyllistä kansantalouden kannalta.

Vahvistetaan kartellivalvontaa

- Kartellitoiminta ei saa olla kannattavaa.
- Kartellin kannattavuuteen vaikuttaa kiinnijäämisriski ja sanktiotaso.
- Kartellien kuluttajilta perimä ylihinta on kansainvälisten tutkimusten mukaan vähintään 20 prosenttia.
- Kartellien paljastamisessa on mahdollista soveltaa nykyistä laajemmin tilastollisia menetelmiä, joilla seulotaan kvantitatiivisesta aineistosta piirteitä, jotka viittaavat mahdolliseen kartelliin.
- Vahvistetaan kartellivalvonnan resursointia (1,5 milj. €).
- Annetaan KKV:lle toimivalta tehdä ensiasteen päätökset kilpailuasioissa ja muutetaan markkinaoikeuden rooli ensiasteen päätöksentekijästä muutoksenhakuasteeksi.
- KKV ei suosittele kartellien kriminalisointia tällä hallituskaudella; olisi vaikeasti sovitettavissa ilmiantojärjestelmään ja edellyttäisi myös poliisin riittävää resursointia.

Estetään markkinoiden haitallinen keskittyminen

- Yrityskauppavalvonta on ainoa tapa ehkäistä markkinoiden keskittymisestä aiheutuvia haittoja, kuten hintojen nousua ja laadun heikkenemistä.
- Yrityskauppavalvonnan liikevaihtorajoja laskettiin viime hallituskaudella.
- Talousvaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että valvonnan ulkopuolelle voi jäädä kansantalouden kannalta haitallisia yrityskauppoja.
- Nykyinen sääntely mahdollistaa keskittymisen erityisesti paikallisilla markkinoilla ja toimialoilla, joissa liikevaihto ei kuvaa yrityksen taloudellista voimaa
- Nykyinen sääntely mahdollistaa myös vahvasti kasvavien kilpailijoiden ostamisen pois (killer acquisitions).
- Annetaan KKV:n yrityskauppavalvonnalle ns. otto-oikeus eli mahdollisuus ottaa potentiaalisesti haitallinen yrityskauppa käsiteltäväksi.
- Varmistetaan valvonnan ennakoitavuus rajaamalla otto-oikeuden soveltamisalaa ja mahdollistamalla ennakkokannan saaminen otto-oikeuden soveltamiseen.

Vahvistetaan kuluttajien luottamusta

- KKV:n kuluttajille tarjoaman neuvonnan kysyntä on kasvanut ja puhelinpalvelun saavutettavuus on heikentynyt: vain alle 50 % soittajista pääsee suuren kysynnän vuoksi palveluun.
- Kuluttajaneuvonnan vahvistaminen (1 milj. €) vähentäisi painetta kuluttajariitalautakuntaan ja käräjäoikeuksiin, joissa asioiden käsittely on hitaampaa ja kalliimpaa.
- Yksittäisten kuluttajien ja yritysten välisten riita-asioiden opea ja sujuva selvittäminen on kansantaloudellisesti edullinen tapa vauhdittaa markkinoiden toimivuutta.
- Kuluttajansuojasäännösten vastaisesta menettelystä aiheutuu kuluttajille huomattavaa haittaa ja merkittäviä taloudellisia menetyksiä.
- Kuluttaja-asiamiehen valvonnan vahvistaminen digitaalisessa ympäristössä erityisesti heikossa asemassa olevien kuluttajien oikeuksien suojaamiseksi mm. huijauksilta (1 milj. €).
- Edistää kuluttajien luottamusta markkinoiden toimintaan.
- Pelisäännöistä piittaamattomien yritysten kuriin saaminen edistää kaikille yrityksille tasapuolista toimintakenttää.

Miten julkisista hankinnoista voidaan säästää?

Julkisista hankinnoista maksetaan liikaa

- Tarjouksia tulee liian vähän per hankinta (40 prosentissa 2 tai vähemmän).
- Liian vähäinen kilpailu johtaa liian korkeisiin hintoihin.
- Keskimääräisessä hankinnassa riittävä kilpailun määrä on 4–6 tarjousta.
- Tarjousten määrä ei ole kuitenkaan itseisarvo, vaan tärkeää on varmistaa aito ja riittävä kilpailu kilpailutukseen osallistuvien yritysten välille.
- Hankinnoilla yritetään toteuttaa muita (sinällään hyviä) tavoitteita.
- Ylimääräisten tavoitteiden asettaminen kilpailutuksessa on omiaan vähentämään tarjousten määrää, mikä nostaa hankintakustannuksia etenkin tilanteessa, missä tarjouksia on muutenkin liian vähän.
- Julkisia hankintoja ei pystytä tietopohjaisesti kehittämään, koska tähän vaadittavaa aineistoa ei keskitetysti kerätä.
- Hankinta-Suomi on hyvä keskusteluforum, mutta sillä ei ole analysointikapasiteettia.

Kehitetään julkisia hankintoja systemaattisesti

- Asetetaan hankintayksiköille kirkas strateginen tavoite: riittävän hyvää laatua mahdollisimman edullisesti.
- Ei ylimääräisiä tavoitteita hankinnoille (esim. työllistämisehto).
- Perustetaan hankintarekisteri Tilastokeskukseen (arvio 0,5 milj.).
- Rekisteriin kerätään kilpailutusta, hankintasopimuksia ja hankintoihin kohdistuvia ostoja koskevat tiedot hankintojen koko elinkaarelta.
- Annetaan data hankintayksiköiden, viranomaisten ja tutkijoiden käyttöön, yrityksille vain aggregoidussa muodossa jotta ei käytetä kartellitoimintaan.
- Rakennetaan analysointikapasiteetti KKV:n vaikutusarviointiyksikköön (0,5 milj. €).
- KKV analysoi massadatalla lainsäädännön kehittämismahdollisuuksia, parhaita käytänteitä, hankintojen kustannusvaikuttavuutta ja eri tavoitteiden hintaa.
- KKV antaa data-analyysiin perustuvia täsmällisiä suosituksia lainsäädännön kehittämiseksi ja hankintayksiköiden toiminnan kehittämiseksi.
- Annetaan KKV:lle riittävät resurssit hankintayksiköiden neuvontaan hankintojen kehittämiseksi (0,5 milj. €).

Miten yritystukia voidaan karsia?

Kehitetään yritystukien vaikutusten arviointia

- Yritystuet ovat usein nimetty menovähennyskohteiksi .
- Toteutus on ollut erittäin vaikeaa.
- Vaadittaisiin päätöksenteon pohjaksi korkeatasoista systemaattista massadataan pohjaavaa analyysiä yritystukien vaikutuksista.
- Uusista yritystuista lausunnon antaa TEMin yritystukineuvottelukunta.
- Neuvottelukunnan tutkimusjaosto tekee vuosiraportin ja teettää raportin taustaksi muutaman tutkimusraportin.
- Systemaattista päätöksentekoa ja lainsäädäntötyötä tukevaa olemassa olevien ja esitettyjen yritystukien vaikutusarviointia ei nykyisistä tahoista tee kukaan.
- Lisätään KKV:n tehtäviin yritystukien vaikutusten arviointi (0,5 milj. €) hyödyntäen viraston nykyistä asiantuntemusta ja analysointikapasiteettia eri markkinoista.
- Systemaattinen massadatapohjainen analyysi mahdollistaa mm. tarpeettomien yritystukien tietopohjaisen karsimisen puuttumatta niihin tukiin jotka ovat perusteltuja mm. vientikilpailukyvyn vuoksi.

Miten taataan reilu peli yksityiselle ja julkiselle liiketoiminnalle?

Selvitetään sidosyksikköhankintojen vaikutukset

- Hankintayksikkö voi ostaa kilpailuttamatta omassa määräysvallassaan olevalta erilliseltä yhtiöltä.
- Suomessa ei tutkittua tietoa siitä, mitkä sidosyksikköhankintojen edut ja haitat ovat.
- Toisaalta hankinta sidosyksiköltä voi olla perusteltu ja kokonaistaloudellisesti järkevä, ja toisaalta sidosyksiköltä ostaminen vain kilpailutuksen välttämiseksi ei ole perusteltu.
- Lisäksi sidosyksikköhankinnat vaikuttavat yksityisten yritysten liiketoimintamahdollisuuksiin.
- KKV:n vaikutusarviointiyksikkö tekee selvityksen sidosyksikköhankintojen hyödyistä ja haitoista.

Vahvistetaan kilpailuneutraliteettivalvontaa

- Kilpailuneutraliteettivalvonta ei toimi tehokkaasti nykyisestä sääntelystä johtuen.
- KKV:n resurssit menevät toissijaisiin kysymyksiin.
- Laajennetaan KKV:n harkintavaltaa käsiteltävien tapausten valinnassa.
- Asetetaan markkinoilla toimiville julkisyhteisöille velvoite itsearviointiin ja raportointiin.
- Parannetaan sääntelyn ymmärrettävyyttä ja vaikuttavuutta.

Miten uudistetaan apteekkitoiminta?

Uudistetaan apteekkitoiminta oikeassa järjestyksessä

- Valtio maksaa lääkkeiden jakelusta nykyjärjestelmän puitteissa tarpeettoman paljon.
- Hyvillä kauppapaikoilla sijaitsevat apteekit saavat nykyisin lupa- ja hintasäätelyn seurauksena ylisuuria voittoja.
- Lisäksi monet apteekit saavat huomattavia voittoja vapaakaupan tuotteiden myymisestä erillisyhtiöissä.
- Apteekkien omistuksen rajoittaminen vain proviisoreille ei enää nykyisin ole perusteltua.
- Ensimmäinen askel on uudistaa lääketaksa ja apteekkien verotus sekä luoda tukijärjestelmä.
- Korvaustasoa alennettaessa on syytä huomioida verotuksen keventyminen siirryttäessä ansiotuloverotuksesta elinkeinoverotukseen sekä ketjumaisen toiminnan tehokkuushyödyt.
- Kun lääketaksa- ja verouudistus sekä tukijärjestelmä ovat valmiita, voidaan vapauttaa apteekkien omistajuutta ja keventää apteekkilupien sijainnin ja määrän säätelyä.
- KKV:n yrityskauppavalvonnalle annettava otto-oikeus markkinoiden haitallisen keskittymisen estämiseksi.

Miten hankitaan lääkkeet tehokkaammin?

Keskitetään ja uudistetaan lääkkeiden hankinta

- Suomi on pieni toimija lääkkeiden hankkijana.
- Lääkeyhtiöiden kilpailuttamiseen liittyvä osaaminen ja liikesalainen tieto on kuitenkin hajautunut Suomessa useammalle toimijalle.
- Hila vastaa avohoidon lääkekorvausjärjestelmään kuuluvien lääkkeiden hintaneuvotteluista ja lääkkeiden viitehintajärjestelmään liittyvästä päätöksenteosta.
- Sairaalälääkkeiden hankinta tapahtuu alueellisesti.
- Hajautunut järjestelmä on omiaan lisäämään lääkeyritysten muutenkin vahvaa markkinavoimaa.
- Lääkeyhtiöt voivat ajaa itselleen edullista hinnoittelustrategiaa neuvotellessaan usean, hajautuneen julkisen toimijan kanssa.
- Lääkkeiden hankinnan tehostamiseksi lääkkeiden kilpailuttaminen ja hintaneuvottelut on syytä keskittää yhdelle valtion viranomaiselle esimerkiksi HILAn yhteyteen.

Uudistetaan viitehintajärjestelmä (1)

- Patenttisuojan ulkopuoliset lääkkeet ovat Suomessa n. 14–26 % kalliimpia Ruotsiin ja Tanskaan verrattuna.
- Suomessa viitehinnat asetetaan kolmen kuukauden välein, kun taas lääkkeiden hinnat määräytyvät kahden viikon periodeissa. Lääkeyritys voi siis kahden viikon jälkeen viitehintojen asetannasta hinnoitella itsensä halvimmman valmisteen tasolle.
- Halvimman tarjouksen tehnyt valmistaja ei välttämättä saa enempää markkinaosuutta kuin kilpailija, joka myöhemmin laskee hintaansa.
- Tämä heikentää hintakilpailun kannustimia. Lisäksi halvimmman valmisteen hinta on aina kannattavaa myöhemmin nostaa hintaputken yläpäähän. Hinnoittelukaudet tulisi yhdenmukaistaa niin, että lääkkeiden hinnoitteluperiodi olisi sama kuin viitehintaperiodi.
- Tämä lisäisi kannustimia lääkeyrityksille alentaa hintaansa ja näin ollen laskisi tasoa, jolle viitehintaa asettuisi.

Uudistetaan viitehintajärjestelmä (2)

- Apteekki saa aina absoluuttisesti suurimman katteen myydessään kalliimpaa valmistetta.
- Näin ollen apteekilla ei ole kannustinta myydä halvinta valmistetta.
- Apteekin kannattaa päinvastoin myydä hintaputken yläpäässä olevaa valmistetta.
- Vaikka apteekilla on halvimman valmisteen toimitusvelvollisuus, se voi vaikuttaa asiakkaan valintaan neuvonnan ja varastovalikoimansa avulla.
- Järjestelmää on syytä muuttaa siten, että apteekin saaman katteen suuruus määräytyisi viitehintaryhmän halvimman valmisteen perusteella.
- Tämän seurauksena apteekki olisi täysin neutraali sen suhteen, minkä hintaista valmistetta se tarjoaisi.
- Muutos parantaisi halvimpien valmisteiden markkina-asemaa.
- On keskeistä, että halvimpia valmisteita olisi saatavilla ja tilattavissa tukuista.
- Tämä pitäisi varmistaa sanktiojärjestelmällä tai varavalmisteiden nimeämisellä.

Miten raideliikennettä kehitetään hallitusti?

Kilpailutetaan henkilöjunaliikennettä laajemmin

- Raideliikennemarkkinoiden toimintaa on mahdollista tehostaa nojaamalla aiempaa vahvemmin toimivaan kilpailuun.
- Kilpailuttamalla julkista tukea saavaa henkilöjunaliikennettä voidaan saavuttaa kustannussäästöjä.
- Kilpailutukseen osallistumisen kynnystä tulee laskea perustamalla julkinen kalustoyhtiö, jonne siirretään kilpailutetussa liikenteessä käytettyä kalustoa ja joka vuokraa kaluston tarjouskilpailun voittajalle.
- Laajempi kilpailuttaminen kasvattaa todennäköisyyttä siihen, että markkinaehtoisen liikenteeseen tulisi VR:n kanssa kilpaileva operaattori.
- Tarpeettoman laajat julkiset hankinnat voivat ehkäistä kilpailun syntymistä reiteillä, joissa voi toimia useampi operaattori kannattavasti.
- Alueellisissa henkilöjunaliikenteen kilpailutuksissa kyseisten alueiden tulisi vastata ainakin osittain liikenteen rahoituksesta ja lisäksi alueilla tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa henkilöjunaliikenteen suunnitteluun ja palvelutasoon.

Miten kuluttajahuijaukseen puututaan tehokkaammin?

Keskitetään huijauksia koskevat yhteydenotot

- Huijaukset aiheuttavat menetyksiä sekä kuluttajille että pk-yrityksille ja vähentävät luottamusta markkinoiden toimintaan.
- Suomessa huijauksia koskevat yhteydenotot ohjautuvat usealle toimijalle (poliisi, KKV, FIVA, Kyberturvallisuuskeskus, TSV, Kuluttajaliitto, pankit).
- Iso-Britanniassa on poliisin yhteydessä toimiva, informaatiota jakava ja keskitetty yhteydenottopiste [Action Fraud](#), jonne ohjataan sekä yritysten että kuluttajien huijauksia koskevat yhteydenotot.
- Huijauksia koskevien yhteydenottojen keskittäminen mahdollistaisi huijauksien kokonaismäärän hahmottamisen, tekoälypohjaisen nopeamman tunnistamisen, kohderyhmän varottamisen sekä mahdollisesti tarvittavat jatkotoimet.
- Keskitetty yhteydenottopiste toimisi yhteistyössä poliisin ja muiden toimivaltaisten viranomaisten sekä luotettavien yhteistyötahojen kanssa.

Miten parannetaan kuluttajien oikeusturvaa?

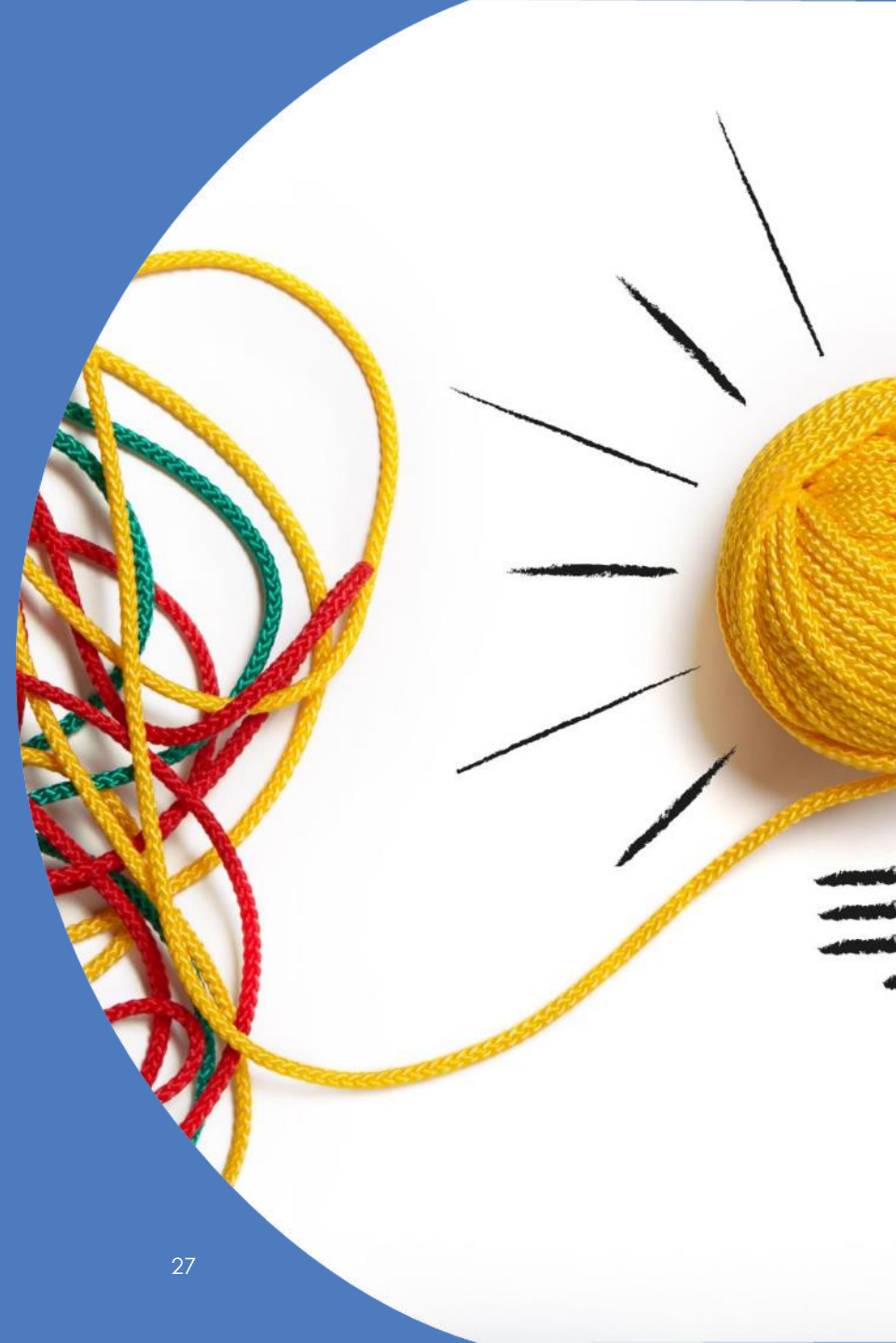
Parannetaan kuluttajan mahdollisuuksia saada hyvityksiä

- Annetaan kuluttaja-asiamiehelle oikeus ajaa samalla kanteella lainvastaisen menettelyn kieltämisestä ja siitä aiheutuneiden menetysten hyvittämistä kuluttajille.
- Uudistetaan kuluttajansuojalain säännöksiä siten, että kuluttajilla on oikeus selkeästi säänneltyyn hyvitykseen silloin, kun elinkeinonharjoittaja on toiminut kuluttajansuojalain markkinointisäännösten vastaisesti ja kuluttajille on koitunut siitä menetyksiä.

Parannetaan oikeusturvaa summaarisissa menettelyissä

- Selvitetään summaarisen menettelyn eli riidattomien velkomusasioiden tuomioistuinkäsittelyä ja oikeudenkäyntikulujen jakautumista koskevan lainsäädännön muutostarpeita.
- Ehkäistään menettelyn väärinkäytöksiä ja vähennetään väärinkäytön houkuttelevuutta sekä helpotetaan vastaajan pääsyä oikeuksiinsa, jotta kuluttajien maksettavaksi ei tuomita perusteettomia vaatimuksia.

Pitäisikö Veikkauksen monopolia purkaa asteittain?

Selvitetään lisenssijärjestelmään siirtymistä

- Rahapelimonopolin suurin haaste on pelaaminen monopolin ulkopuolelle.
- Osuus väestöstä joka pelaa ulkomaisille rahapelisivustoille on suhteellisen matala (5–6 %), mutta ne jotka pelaavat käyttävät huomattavia summia rahaa.
- Vaihtoehtoina Veikkauksen monopoli tiukemmilla ulospelaamisrajoituksilla tai siirtyminen lisenssijärjestelmään.
- KKV:lla ei ole tutkittuun tietoon perustuvaa kantaa siitä, kumpi näistä vaihtoehtoista olisi parempi.
- Jos siirrytään lisenssijärjestelmään, markkinointi voi lisääntyä, mutta kanavointi ja sen myötä pelaamisen sääntely voi onnistua paremmin kuin monopolissa.
- Lisenssijärjestelmässä markkinointia on säänneltävä tiukasti ja luotava erillinen virasto, jonka tehtävä on valvoa rahapelimarkkinoita.
- KKV voi selvittää, miten lisenssijärjestelmä kannattaa rakentaa, jotta se toimisi mahdollisimman hyvin.

Pitäisikö Alkon monopolia purkaa asteittain?

Selvitetään Alkon monopolin purkamisen vaikutuksia

- Alkoholin vähittäismyynnin vapauttamisella esimerkiksi viinien osalta voisi olla hintoja laskeva vaikutus, minkä lisäksi saatavuus paranisi.
- Nämä olisivat omiaan lisäämään alkoholin kulutusta ja alkoholista aiheutuvia yhteiskunnallisia haittoja.
- Kulutuksen ja alkoholihaittojen kasvua on mahdollista ainakin osittain hillitä veronkorotuksilla.
- Lisäksi on otettava huomioon kilpailun vapautumisen vaikutus Alkon toiminnan edellytyksiin ja tehokkuuteen.
- KKV:n vaikutusarviointiyksikkö on tekemässä vuoden 2018 uudistuksen jälkiarviointia, jossa arvioidaan kuluttajasäästöjen määrä, saatavuuden muutos, euromääräiset vaikutukset Alkolle ja muille vähittäismyyjille sekä vaikutukset verotuloihin.
- Lisäksi tehdään etukäteisarviointi, jossa selvitetään eri uudistusvaihtoehtojen vaikutus hintoihin, alkoholin kulutukseen, alkoholihaittoihin, Alkon toimintaedellytyksiin ja päivittäistavarakaupan kilpailutilanteeseen, väkevimpien tuotteiden saatavuuteen sekä arvioidaan euromääräisesti kuluttajahyödyt, yritysvaikutukset ja julkistaloudelliset vaikutukset.

Yhteenvetoa

Yhteenveto KKV:n resurssien ja toimivaltuuksien vahvistamisesta

Lisätään Kilpailu- ja kuluttajaviraston vuosittaista määrärahaa 7 miljoonalla eurolla:

- Vahvistetaan vaikutusarviointia markkinoiden toimivuuden systemaattiseksi kehittämiseksi, ml. julkisten hankintojen ja yritystukien analysointi 2,5 milj. €.
- Vahvistetaan kartellivalvontaa, yrityskauppavalvontaa ja hankintojen valvontaa 2,5 milj. €.
- Vahvistetaan kuluttajaneuvontaa ja kuluttajansuojavalvontaa 2 milj. €.

Keskeisiä muutosehdotuksia:

- Perustetaan hankintarekisteri ja annetaan pääsy hankintayksiköille, viranomaisille ja tutkijoille
- Annetaan KKV:lle toimivalta tehdä ensiasteen päätökset kilpailuasioissa
- Annetaan KKV:n ns. otto-oikeus yrityskauppavalvonnassa
- Lisätään KKV:n tehtäviin yritystukien vaikutusten arviointi
- Keskitetään huijauksia koskevat yhteydenotot

Kiitos!

Lisätietoja:

Pääjohtaja Kirsi Leivo

Tutkimusjohtaja Tuulia Hakola-Uusitalo (vaikutusarviointi, julkisten hankintojen ja yritystukien analysoinnin kehittäminen, lääkkeet, raideliikenne, rahapelit, alkoholi)

Ylijohtaja Timo Mattila (kartellivalvonta, kilpailuneutraliteetti, yrityskauppavalvonta, hankintojen valvonta)

Kuluttaja-asiamies, ylijohtaja Katri Väänänen (kuluttajaneuvonta, huijaukset, summaarinen menettely, kuluttajahyvitykset)